

SYKES-PICOT ANLAŞMASININ 100. YILINDA BUGÜNKÜ SURİYE'Yİ ANLAMAK

Uğur Özgöker¹
Serdar Yılmaz²

Giriş

Francois Hollande'ın Nisan 2016 içinde Lübnan, Mısır ve Ürdün' ü kapsayan Orta-Doğu gezisine çıkmasıyla Fransa'nın bölgeye olan ilgisinin yeniden canlandığı ve Paris'in bölgesel ve uluslararası alandaki gelişmelerin gerisinde kalmamak için gösterdiği çabaya dair birtakım sorular ortaya atılmıştır. Wallerstein'e göre Fransa, gerek Nicolas Sarkozy gerek François Hollande dönemlerinde Libya lideri Kaddafi'yi devirmek için Libya'ya müdahale eden Batılı güçlere öncülük ederek, Suriye'de yaşanan Arap Baharı sonrasında Esad karşıtlığı yaparak ve Mali'de silahlı hareketleri durdurmak için tek taraflı müdahalede bulunarak küresel arenada çok aktif bir aktör olarak bir zamanlar arkabahçesi olan bölgelerde varlığını devam ettirmeye çalışmaktadır. Hatta Fransa'nın Suriye ve İran'a karşı sert pozisyonu nedeniyle 2013 yılında Hollande, İsrail gezisi sırasında neredeyse bir kahraman gibi karşılanmıştır. Ancak Wallerstein de Fransız dış politikasının geçtiğimiz 15 yılda nasıl değiştiğini, Fransa'nın 2003'teki Irak müdahalesinde ABD'ye destek vermediğini, bir zamanlar İsrail karşısında Filistinli desteklediğini ve şimdilerde müdahale için asker gönderse de eski Afrika sömürgeleri ile olan 'Fransafrika' konseptinden zamanla uzaklaştığını dile getirerek "bu geri dönüşü açıklayabilecek ne yaşandı?" şeklinde bir soru yöneltmektedir.³

Suriye meselesinin müdahale edilecek boyutun dışına çıkmaya başlaması ve özellikle Ortadoğu'da meydana gelen bölgesel sınırlar ile ilgili gelişmeler Fransa'yı, bölgede oluşan boşluğu doldurmak için müdahale arayışlarına sevk etse de aslında Fransa'nın bölgeye ilgisi yeni değildir. Zira Hatay, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin ve Ürdün gibi ülkelerin hepsi zamanında Fransızlar tarafından idare edilmişlerdir. Suriye ve Lübnan da elit kesimler Fransızca konuşmakta Lübnan'da Latin Katolik kültür ve mezhebinden Marunitler, Anayasaya göre cumhurbaşkanlığı makamını ellerinde tutmaktadırlar. Fransa, 1980'lerde Magrep ve maşrek ülkelerine AB'nin geniş mali fonları ile yeniden nüfuz edebilmek için AB'nin "Akdeniz

¹ Assoc. Prof. Dr. İstanbul Arel University, Department of International Relations, E-Mail: ugurozgoker@areledu.tr

² Assis. Prof. Dr. İstanbul Arel University, Department of International Relations, E-Mail: serdaryilmaz@arel.edu.tr

³ Immanuel Wallerstein, Fransa'nın Agresif Dış Politikası, (Çev, Mithat, F. Sözman), 8 Aralık 2013, <http://www.evrensel.net/haber/73680/suurun-neresinde> (12.05.2016).

Politikası”nı kabul ettirmiştir.⁴ Zaten LEVANT kavramı yani Akdeniz’in doğusunda olan ülkeleri tasvir eden kavram yukarıdaki ülkeler için kullanılmıştır.

Bugün bölgedeki sorunların kökeni 100 sene önce imzalanmış ve Wilson prensiplerine göre illegal olan SYKES-PİCOT Anlaşma’sından kaynaklanmaktadır. Bu anlaşma aslında I. Dünya Savaşı sürerken 29 Nisan 1916’da Kut’ül Ammare Kuşatması ile İngiliz taburunu bozguna uğratan Osmanlı Devleti’nin zaferinden 17 gün sonra 16 Mayıs 1916 tarihinde esasen Türkiye'nin Orta Doğu topraklarının paylaşılmasını öngören dönemin iki süper gücü İngiltere ve Fransa arasında yapılan gizli bir antlaşmadır. Adını görüşmeleri yürüten İngiliz Sir Mark Sykes ile Fransız Albay George Picot’dan alan Sykes Picot anlaşması, 1917’de Rusya’da iktidarı ele geçiren yeni Sovyet Hükümetinin Çarlık döneminde yapılan tüm gizli anlaşmaları kamuoyuna açıklamasıyla ortaya çıkmış tarihi bir olaydır.. Sykes ve Picot, "imparatorluğu içselleştirmiş, sömürge yönetiminde yetişmiş ve bölge halkının Avrupa imparatorluğu altında daha iyi koşullarda olabileceğine inanan, Orta Doğu'ya dair derin bilgilere sahip ve aristokrat olan iki önemli saha adamı(ajanı)dır. Her ikiside Ortadoğu halkları için en iyisini Avrupalı emperyalist güçlerin bileceğine inanmıştır.⁵

Sykes-Picot Antlaşmasının Maddeleri:⁶

1. Rusya'ya, Trabzon, Erzurum, Van ve Bitlis ile Güneydoğu Anadolu'nun bir kısmı,
2. Fransa'ya, Doğu Akdeniz bölgesi, Adana, Antep, Urfa, Diyarbakır, Musul ile Suriye kıyıları,
3. İngiltere'ye Hayfa ve Akka limanları, Bağdat ile Basra ve Güney Mezopotamya verilecektir.
4. Fransa ile İngiltere'nin elde ettiği topraklarda Arap devletleri konfederasyonu veya Fransız ve İngiliz denetiminde tek bir Arap devleti kurulacak,
5. İskenderun serbest liman olacak,
6. Filistin'de, kutsal yerleşim yeri olması nedeniyle bir uluslararası yönetim kurulacaktır.

ABD’ nin o zamanki Başkanı Woodrow Wilson Ocak 1918’de ilan ettiği 14 ilkesinde Gizli Anlaşmaların yapılmasını yasaklamasına rağmen SYKES-PİCOT gizli anlaşmasının hükümleri Osmanlı Devletine 10 Ağustos 1920 tarihli SEVR Antlaşması ile aynen dikte ettirilmiştir.

⁴ Euro-Mediterranean Cooperation (Historical), İnstitute MADEA, <http://www.medeabe/en/themes/euro-mediterranean-cooperation/euro-mediterranean-cooperation-historical/> (10.05.2016).

⁵ Ayşe Hür, 1916 Sykes-Picot Anlaşması 'suçlu' mu, 'günah keçisi' mi? Radikal, 19 Ekim 2014.

⁶ İlhan İlmenöz, 100. yılında Sykes-Picot Antlaşması ve Ortadoğu, 01.02.2016. <http://blog.radikal.com.tr/dunya/100-yilinda-sykes-picot-antlasmasi-ve-ortadogu-123812> (11.05.2016).

İngiltere ve Fransa'nın Orta Doğu'daki çıkarlarını korumak için zaman zaman kendi aralarında anlaşmalar yaptıkları bilinmesine rağmen iki devlet arasında bir takım ihtilafların çıktığı ve birbirlerinden habersiz işler yaptıkları da bilinmektedir. Nitekim bu iki devlet 1912'de Osmanlı topraklarını kendi nüfuz alanları arasında bölen gizli bir anlaşma yapmalarına rağmen Britanya bununla da yetinmemiş ve Hindistan yolunu güvence altına almak için Türkiye'ye karşı ayaklanan Mekke'li Şerif Hüseyin'i destekleyerek Irak ve Filistin toprakları üzerinde kendisine bağımlı bir Arap devleti kuracaktı. Mekke Şerifi Hüseyin ile Mısır'daki İngiliz Yüksek Komutanı McMahon arasında Osmanlı İmparatorluğu'nu çökertmek için özel bir anlaşma yapmıştır.⁷ Sir Henry McMahon, 24 Ekim 1915 tarihinde Şerif Hüseyin'e gönderdiği mektupta: "Şam, Humus, Hama ve Halep ilçelerini Arap sınırları içinde kabul etmiyoruz. Dolayısıyla Büyük Britanya, Şerif Hüseyin'in önerdiği Arab ülkelerinin bağımsızlıklarını tanımaya hazırdır" diyerek sınırların açıkça kendileri tarafından belirlenebileceği yönünde bir ultimatom vermiştir.⁸

Anlaşmaya göre Hüseyin, Arabistan Kralı, büyük oğlu Abdullah Suriye Kralı, küçük oğlu Faysal Irak Kralı olacaktı. Aslında İngilizler Arabistan yarımadasını Şerif'in muarızlarından Vahabi lider İbn-i Suud'a vadetmişlerdi. 1921'de Hicaz Emiri Bin Suud Mekke'ye gelip Şerif Hüseyin'i devirerek kendisi Kral oldu ve devletin adını da Suudi Arabistan koydu. Sykes-Picot, San Remo ve Paris Konferansları ve Sevr Anlaşması ile Suriye Fransızlara bırakılmış olduğu için İngilizlerin Şerif Hüseyin'e verdikleri sözün kendilerini bağlamadığını söyleyip Şerif Hüseyin'in oğlunu Suriye'den kovdular. Bunun üzerine İngilizler Arabistan topraklarını bölüp Abdullah' a suni Ürdün (Jordan) diye bir sahte devlet yarattılar. Bu devlet İngiltere ve ABD'nin desteği ile hala yapay olarak yaşatılmaktadır. Şerif Hüseyin'in küçük oğlu ise İngiliz manda ve himayesi altında gene kağıt üzerinde yapay olarak yaratılan Osmanlı'nın Musul-Bağdat ve Basra Eyaletlerinin birleştirilmesiyle oluşturulan Irak'a sözde Kral diye sembolik yetkilerle atanmıştır. Kral, 1958'deki Baas darbesiyle öldürülmüş ve suni Irak Krallığı da son bulmuştur.⁹ Nisan 2016 tarihinde ABD Başkan Yardımcısı Joe Biden Irak'ı ziyaretinde Ortadoğu'daki Yapay (suni) Arap devletlerini biz yarattık diye itirafta bulunmuştur.¹⁰

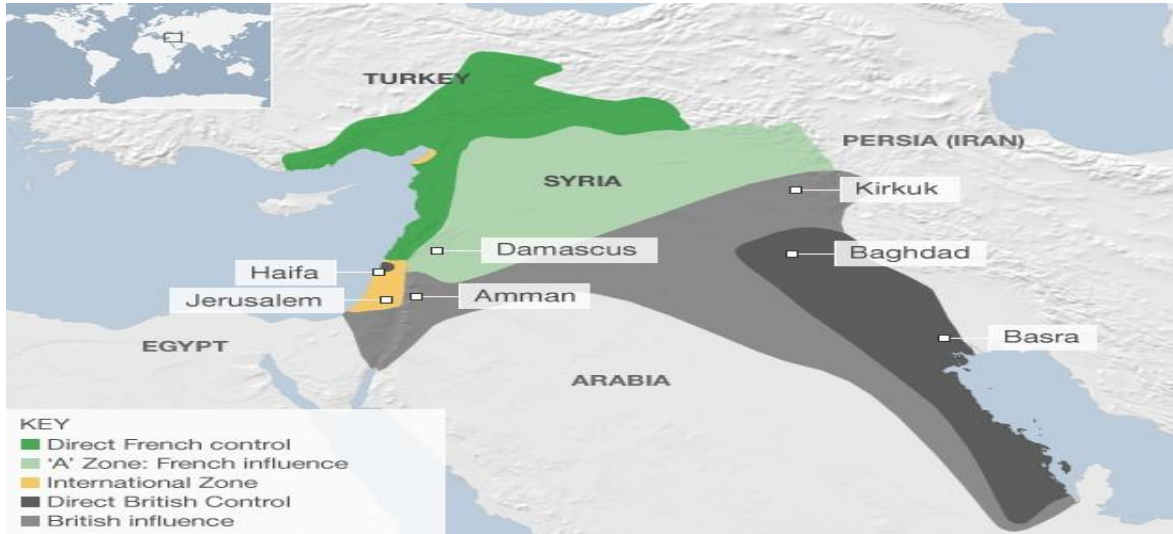
⁷ Chris, N. Trueman, "The Sykes-Picot Agreement Of 1916", 26 May 2015, <http://www.historylearningsite.co.uk/modern-world-history-1918-to-1980/the-middle-east-1917-to-1973/the-sykes-picot-agreement-of-1916/> (13.05.2016).

⁸ Özden Aydın, "Filistin Cephesi İhaneti", ATAM, Almanya, 2015.

⁹ Ayşe Hür, a.g.m., 19/10/2014.

¹⁰ İpek Yezdani, Irak suni ülke, 30 Nisan 2016, <http://www.hurriyet.com.tr/irak-suni-ulke-40096935> (12.05.2016).

Sykes-Picot Haritası

Kaynak:http://news.bbc.co.uk/2/hi/in_depth/middle_east/2001/israel_and_the_palestinians/ky_documents/1681362.stm (14.05.2016).

Mısırlı Yazar Tarık Osman'a göre İki kişinin çizdiği bu harita, "16'ncı yüzyılın başından beri Osmanlı idaresinde olan toprakları parçalayıp yeni ülkelere böldü ve siyasi oluşumları iki etki alanına dâhil etti: Irak, Mısır, günümüzde Ürdün'ün bulunduğu topraklar ve Filistin, İngiltere etkisine girdi. Fransa ise Mağrip'i kontrol ederek Suriye ve Lübnan'ı himayesine aldı." Osman'a göre, Sykes-Picot Antlaşması'yla oluşan yeni jeopolitik düzende özellikle Orta Doğu bölgesini derinden etkileyen üç farklı sorun ortaya çıkmıştır. Birinci sorun Arap devletlerinin İngiltere ve Fransa tarafından boş vaatlerle kandırılması ve bağımsızlıklarını kazanacaklarına yönelik yalanları neticesinde birçok Arap devleti zaman içinde askeri yönetimler tarafından bağımsızlık mücadelesi vermişlerdir. "Arap siyaseti yönünü, liberal anayasal yönetim inşasından, asıl amacı sömürgecilerden ve sömürgeci sistemden kurtulmaya çalışan milliyetçiliğe çevirdi." İkinci sorun Sykes-Picot, LEVANT'ı mezhepler temelinde bölme eğilimi taşımış, Lübnan, Maruniler, Hristiyanlar ve Dürziler için, Filistin Yahudiler için, Beka Vadisi Şii Müslümanlar için ve Suriye'de de Sünni Müslümanlar için uygun görülmüştür. Aradaki mevcut farklılıkların tırmandırdığı gerilimler ve hırslar zamanla şiddetlenmiş ve bu ülkeler zamanla küçük grupların ekonomik çıkarları tarafından kontrol edilir hale gelmiştir. Son sorun ise bu anlaşmanın Araplardaki kimlik sorununu kışkırtmış olmasıdır. Dolayısıyla Arap coğrafyası son 40 yılda toplumsal dokusundaki zıtlıklarla mücadelede ciddi bir girişimde bulunamamış ve dı.¹¹

¹¹ Tarık Osman, Sykes-Picot, Orta Doğu'ya nasıl bir miras bıraktı? 2 Temmuz 2014, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/07/140630_sykes_picot_mirasi (13.05.2016).

Pax-Britanica/Pax-Amerikana/Divide and Rule (Böl ve yönet)

Bilindiği gibi 1700'lerden 1945'e yani 2. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar dünya üzerinde hakim güç olan ve "Güneş Batmayan İmparatorluk" olarak da adlandırılan İngiltere Krallığıydı (Büyük Britanya ya da Birleşik Krallık). Bu düzen; "Pax-Britanica" yani İngiliz Barışı ironik olarak da İngiliz Sömürge İmparatorluğu diye adlandırılıyordu. 2. Dünya Savaşından sonra İngiltere gönüllü olarak Dünya üzerindeki hakim pozisyonunu eski kolonisi olan, din ve mezhep olarak kendi mezhebi Protestanlığı benimsemiş, resmi dili olarak da kendi dili İngilizce'yi kullanan siyasi rejim olarak da İngiliz siyasal sistemi "Liberal Demokrasi" prensiplerini uygulayan Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) gönüllü olarak devretmiştir. 2. Dünya Savaşı sonundan bugüne kadar Soğuk Savaş dönemindeki dünyanın çok küçük bir bölümünü domine eden sosyalist ülkeler ve doğu bloğunu hariç tutarsak dünya üzerindeki hakim güç ABD olmuştur. Özellikle 1990'ların başında Komünizm ve SSCB'nin çöküşüyle tek süper güç haline gelen ABD'nin güdümünde olan bugünkü dünya sistemi "Pax-Americana" yani Amerikan Barışı ya da alaycı tabiriyle Amerikan İmparatorluğu olarak adlandırılmaktadır.

Sonuç

Arap kavimlerinin çeşitli aşiret, aile ve kabilelerden oluşmakta olup, "Birey" Kültürüne sahip olmayan "Sürü" ideolojisine göre mutlak itaat ve tebaa kültürüne dayanan, otoriter-totaliter ve fundamantelist (köktendinci) rejimlerle idare edilmeye müsait bir toplumsal yapıya sahip olmalarından sömürgeci batı devletlerinin tarih boyunca arka bahçesi olmuşlar ve bu güçlerin boyunduruğu altında kalmışlardır. Araplar dünyanın % 75 enerji kaynaklarına sahip olmalarına rağmen bütün kaynakları neo-kolonyal batılı şirketlerce sömürülmektedirler. İşte Orta-Doğu Bölgesindeki devletlerde bu toplumsal yapı değişmeden "SYKES-PİCOT" da sanal olarak çizilen ve sürekli kavimsel, dinsel ve mezhepsel, siyasal rejim ve iktisadi gelişme farklılıklarına dayanan savaşlar, çatışmalar ve istikrarsız yönetimlerden bölge kurtulamaz, buna ilave olarak petrol, doğalgaz gibi bölgenin bütün doğal kaynakları batılı ülkeler tarafından sömürülmeye, bölge halkları da devamlı başta Avrupa olmak üzere diğer bölgelere göç etmeye devam ederler.

Kaynakça

- Aydın, Özden, “Filistin Cephesi İhaneti”, ATAM, Almanya, 2015.
- Ayşe Hür, 1916 Sykes-Picot Anlaşması 'suçlu' mu, 'günah keçisi' mi? *Radikal*, 19 Ekim 2014.
- Euro-Mediterranean Cooperation (Historical), *Institute MADEA*, <http://www.medeabe/en/themes/euro-mediterranean-cooperation/euro-mediterranean-cooperation-historical/> (10.05.2016).
- İlmenöz, İlhan, “100. yılında Sykes-Picot Antlaşması ve Ortadoğu”, 01.02.2016. <http://blog.radikal.com.tr/dunya/100-yilinda-sykes-picot-antlasmasi-ve-ortadogu-123812> (11.05.2016).
- Osman, Tarık, “Sykes-Picot, Orta Doğu'ya nasıl bir miras bıraktı?” 2 Temmuz 2014, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/07/140630_sykes_picot_mirasi (13.05.2016).
- Trueman, N. Chris, "The Sykes-Picot Agreement Of 1916", 26 May 2015, <http://www.historylearningsite.co.uk/modern-world-history-1918-to-1980/the-middle-east-1917-to-1973/the-sykes-picot-agreement-of-1916/> (13.05.2016).
- Wallerstein, Immanuel, “Fransa’nın agresif dış politikası”, (Çev, Mithat, F. Sözmen), 8 Aralık 2013, <http://www.evrensel.net/haber/73680/suurun-neresinde> (12.05.2016).
- Yezdani, İpek, “Irak suni ülke”, *Hurriyet*, 30 Nisan 2016, <http://www.hurriyet.com.tr/irak-suni-ulke-40096935> (12.05.2016).